

İsa SULÇEVSI*

1999 KOSOVA SAVAŞINDAN SONRA OLUŞTURULAN SAVAŞ KONULU EDEBİYAT

Özet

Tarih kaynakları çoğunlukla savaşları, savaşları bitiren antlaşmaları, savaşların sebebiyet verdiği yıkım ve kıyımları, ekonomik sonuçları, savaşlarda müdahil olan tarafları, siyasi ve diplomatik girişimleri anlatır. Ancak savaşın öznesi ve nesnesi olan insanın hayal dünyasını yansıtan edebi yaratıcılığı ele almaz. Diğer yandan edebiyat savaşlarda meydana gelen toplu olayları ve bu olayların toplumlar üzerindeki etkileri ele almayı kendine birincil görev belirlemez. Geneli temsil eden olayları ele aldığı anda bile edebi metnin merkezinde daima en azından bir kahraman vardır ve çoğunlukla bu kahramanın savaş yaşantıları etrafında bir olay örgüsü kurgulanır. Dolayısıyla savaş konu olarak ele alan edebi metinler bir olay örgüsü etrafından kurgulandıkları için kurmaca metinlerdir. Bu metinlerin kurmaca olmaları gerçeklikten soyutlanmış olmalarını gerektirmez; ancak oluşturulmalarının amacı savaşa ait gerçeği tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermek değildir. Gerçek bir hikâyeden hareketle bireysel bazı yaşantılarla savaşın bireyler üzerindeki olumsuz sonuçları aktarmaya gayret eder ve bu aktarım esnasında bir ana düşünceyi okurunda uyandırmaya çalışır.

*Priştine Hasan Prishtina Üniversitesi Filoloji Fakültesi Şarkiyat Bölümü öğretim üyesi

Yirmi bir yıl önce meydana gelmiş olan Kosova Savaşı tarihçilik bakımından henüz yeni bir olay sayılabilir. Bu savaşla ilgili tarih yazarlığına zemin oluşturacak önemli kaynaklar ortaya konmuştur. Ancak savaş edebiyatı anlamında Kosova’da ve dışında üne kavuşmuş edebi nesirler henüz oluşturulmamıştır. Bu çalışmada bu olguya temas edilerek bazı tespitler ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: *Kosova Savaşı, Kosova Kurtuluş Ordusu, Kosova Arnavut Edebiyatı.*

1. Giriş

1912-1999 döneminde Kosova genelde Belgrat merkezli hükümetlerce yönetilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar (1945) Kosova’da devlet dili Sırpçaydı. 1945 yılından itibaren Yugoslavya’da azınlıklara kendi dillerinde eğitim görme hakları verilmeye başlamıştır. Bu çerçevede Kosova’da ilk Arnavutça gazete olan Rilindja çıkmaya başlamıştır¹. Bu gazete ilk olarak 1945 yılında Prizren’de haftalık, daha sonra 1959 yılından itibaren Priştine’de günlük gazete olarak çıkmaya devam etmiştir. Kosova’da Arnavut edebiyatının ilk yazıları Rilindja gazetesi ve onun yayını olan ve 1949 yılında yayın hayatına başlayan “Jeta e re” adlı dergide çıkmaya başlamıştır². Kosova’da ilk nesir yazarlığının 20. yüzyılın ikinci yarısında başladığını ve ilk romanın 1958 yılında Adem Demaçi tarafından Kan Yılanları (Gjarpijt e gjakut) (1958) adıyla yazıldığını belirten Elsie³, şiir geleneğinin daha eski olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla Kosova’da Arnavut edebiyatı nesir geleneğinin görece yeni olduğunu söylemek mümkündür.

1958-1990 döneminde Kosova’da gelişen Arnavut edebiyatının şiir alanında daha çok eser verdiğini belirten Elsie⁴, edebi eserlerde

¹Elsie, Robert, *Fjalor historik i Kosovës*, Tirane, Skanderbeg Books, 2011. s. 267.

²Elsie, Robert, *Histori e letërsisë shqiptare*, Tiranë-Pejë, Dukagjini, 1997, s. 303.

³a.g.e., s. 304.

⁴a.g.e.

çoğunlukla sosyal konuların ele alındığını tespit etmiştir. Sosyal gerçekçilik akımı etkisinde ortaya konan edebi eserlerde çoğunlukla kırsal kesim Kosova Arnavutlarının kan davaları, kadın-erkek eşitsizliği, geleneksel aile hayatının toplumsal düzen ile bireylerin hayatlarına etkileri, kadının toplum içerisinde ezilmişliği gibi konuların öne çıktığı anlaşılmaktadır. Kosova'nın özerkliğinin kaldırıldığı ana kadarki sürede Kosovalı Arnavutların edebi yaratıcılığını ortaya koydukları dergi ve yayınlar devlet desteğiyle çıkıyordu. Devlet desteği çekildikten sonra yayıncılık hayatı önemli ölçüde sekteye uğramıştır. Bu da ister istemez edebi eser sayısının düşmesine neden olmuştur. Ayrıca Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşanan savaşlar, göçler ve ekonomik sıkıntılar edebi yaratıcılığı olumsuz anlamda etkilemiştir. Tüm bunlar aslında Kosova'da hem edebi eserlerin ortaya konması hem de edebi eleştirinin gelişmesine ket vurmuştur. Dolayısıyla 1990-1999 döneminde Kosova'da edebi yaratıcılığın sıkıntılı yılları olduğu değerlendirilmektedir.

Yugoslavya içerisinde azınlık statüsüne sahip olan Arnavutlar ancak 1970'li yılların başından itibaren daha geniş siyasi haklara sahip olabilmişlerdir. Bu hakların geliştirilmesi, kültürel ve edebi etkinliklerin artışı doğurmuştur. 1970 yılında Priştine Üniversitesinin kurulması Kosova Arnavutlarının eğitim düzeylerinin ve okullaşma oranının artışı da beraberinde getirmiştir. 1981 yılında Kosova Arnavutları, Yugoslavya federasyonunu oluşturan diğer üyelerin sahip olduğu cumhuriyet statüsünün Kosova'ya tanınması taleplerini öğrenci gösterileriyle dile getirmeye başladı. 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılma süreci başladıktan sonra Kosova'nın bağımsızlık taleplerini bastırmak amacıyla Sırbistan Cumhuriyeti, 1974 yılında Kosova'ya tanınmış olan özerklik statüsünü askıya aldı ve Arnavutlara karşı baskıcı politikalar uygulamaya başladı. Bunun akabinde Kosova'da, askıya alınan hakların iadesi ve daha önce 1981 yılında öğrenci gösterileriyle gündeme gelen cumhuriyet statüsü taleplerini canlı tutmak üzere barışçıl bir direniş başlatıldı. Kosovalı Arnavutlar bu

meseleyi uluslararası platforma taşımak, Sırbistan ise kendi iç meselesi olarak görme eğilimindeydi. Bu direnişin Kosova meselesini uluslararası kamuoyuna taşıyamadığına kanaat getiren bazı Arnavutlar, Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) adını verdikleri bir oluşumla 1998 yılında silahlı direnişe geçti. Sırbistan bu oluşumu bahane ederek Kosova’da baskının şiddetini artırmaya başladı. Kosova Arnavutlarının kurdukları UÇK ile Sırp güvenlik güçleri arasında 1998-1999 yılları arasında çatışmalar başladı. 1999 yılında NATO müdahalesiyle UÇK ile Sırp güçleri arasındaki çatışmalar durduruldu.

NATO müdahalesi 1999 yılının 23 Mart – 3 Haziran döneminde devam etmiş, 12 Haziran 1999 günü NATO askeri Kosova’ya girmiştir. NATO müdahalesi süresince Kosova’da yaşayan Arnavut, Türk, Boşnak gibi topluluklara mensup nüfusun yarısına yakını Kosova dışına sürülmüş, bu sürede çok sayıda sivil öldürülmüş, on binlerce kadına tecavüz edilmiştir.

2. Kosova Savaşından Sonra Savaş Konulu Edebiyat

Kosova Savaşı diye adlandırılan bu çatışmalar hakkında çok sayıda rapor, bilimsel çalışma, yayın, belgesel hazırlanmış ve dünya kamuoyu ile paylaşılmıştır. Peki, edebiyat alanında neler var? Bu konuyla ilgili yaptığımız araştırmada kaynakların son derece kısıtlı olduğunu gördük. Milazim Krasniqi “Kosova Arnavut Edebiyatı: Nasıl Oldu da Kurtuluş Benliğimizi Yitirmeyi Getirdi” başlıklı makalesinde 1999 savaş sonrası döneme atıfta bulunarak Kosova’yı “edebiyatsız ülke” olarak nitelemektedir⁵. Bu makalede Krasniqi, kendini savunmak zorunda kalan ve galibiyetle tamamlanan bir kurtuluş savaşından sonra ülkenin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda ciddi mesafeler kat etmiş

⁵ Krasniqi, Milazim, “Letërsia shqipe në Kosovës: Si ndodhi që çlirimi solli zvetënimin” Rugova, B. *Seminari XXXII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Prishtinë, Universiteti i Prishtinës-Fakulteti i Filologjise, 2013, s. 527-537.

olmasına karşın, bu savaşta yaşanmış olan acıların, gösterilmiş olan kahramanlıkların anlatıldığı edebi eserlerin olmayışından kaynaklanan hayretini dile getirmiştir.

Buna benzer bir şikâyeti Ilir Muharremi'nin "Filmimiz Yok" makalesinde görmekteyiz. Bahse konu makalede Muharremi, savaş sonrası dönemde Kosova'da yapılan filmlerin nitelik bakımından geride olduğunu ileri sürmüştür⁶.

Diğer yandan Alfred Uçi, edebiyatın estetik işlevine vurgu yaparak Arnavut edebiyatında edebiyatın bu işlevine bağlı kalınmadığı için, geçmiş dönemlerde edebiyat tarihinde çoğu zaman estetik değerlerle doğrudan ilgisi olmayan unsurların yığıldığına dikkati çekmektedir. Aynı çalışmada sanatsal Arnavut edebiyatının tarihi süreçte siyaset tarihi, toplumsal düzen, diktatörlük, monarşi veya cumhuriyet gibi unsurlardan bağımsız bir şekilde estetik değerlerini ortaya koyduğunu belirtmiştir. Diğer yandan son dönemlerde estetik dışı etkenlerin etkisi alanına girmeye başlayan edebiyatın kendi estetik özelliklerini yitireceği endişesi dile getirilmiştir⁷.

Kosova Savaşının edebiyata yansımalarıyla ilgili yazılı kaynakların azlığı nedeniyle Kosova'da Arnavut edebiyatı hakkında araştırma yapan kişilerle yüz yüze görüşme yapılması yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede 2018 yılının ilk yarısında Priştine Albanoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Hysen Matoshi, aynı enstitüde edebiyat araştırmacısı olan Doç. Dr. Kujtim Rrahmani gibi akademisyenlere görüşülmüştür. Bu görüşmelerde de Kosova Savaşının ele alındığı edebi eser sayısının azlığına vurgu yapılmıştır. Bazı okul dergilerinde müsamerelik birkaç şiir veya kısa hikâyeler dışında Kosova savaşı etrafında kaleme alınmış

⁶ Muharremi, Ilir. "Nuk ka film" Rugova, B. *Seminari XXXI Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Prishtinë: Fakulteti i Filologjisë, 2012. s. 353-357.

⁷ Uçi, Alfred, "Estetika si teori e metodologji e historisë së kulturës artistike", Aliu, A., Hmiti, S., ve Kraja, M. Kraja, *Historia e letërsisë shqipe, Materialet e Konferencës shkencore, 30-31 tetor 2009, në Prishtinë*, Prishtinë, Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2010, s. 103-124.

edebi eser sayısının çok düşük olduğu, Kosova’da hikaye ve roman alanında ad yapmış kişilerin bu konuda henüz yazmadıkları ifade edilmiştir. Az da olsa bu konu etrafında bir şeyler yazmış olanların isimleri tespit edilerek ilgili yazarlarla da görüşmenin faydalı olabileceğine kanaat getirilmiş ve kendileriyle irtibata geçilmiştir. Bunlardan biri çoğunlukla edebi metin yazarlığı yapan Fahredin Shehu’ydu. Kendisiyle Kosova savaşı hakkında yazdıklarıyla ilgili bir görüşme talep edilmiş ve gerçekleştirilmiştir.

Fahredin Shehu (d. 1972), Kosova’da tarikat ehlinin yoğunlukta olduğu Rahofça kasabasındandır. Şairliği yanı sıra hat ve kaligrafi sanatıyla da ilgilenmektedir. 2013 yılında özel yayın olarak Hojet (Bal Peteği) adlı roman denemesini yayımlamıştır. Yazarın kendisinin “mistik roman” olarak tanımladığı ve mistik hikayelerden oluşan Bal Peteği romanı sekiz farklı kişiliği temsil etmek üzere sekiz meslek erbabına ilişkin olayları farklı zaman geçişleriyle nakleder. Kişilikleri temsil eden meslek erbapları şöyledir: Bal üreticisi, sağlık müfettişi, denizci, tüccar, öğretmen, öğrenci, sanatçı ve hükümdar. Kişi kadrosu, zaman ve mekân kavramlarının mistik bazı unsurlarla bezenmiş olan hikayelerin bir kısmında nakledilen olaylar, savaş sonrası Kosova’da meydana gelmektedir. Sekiz meslek erbabından biri olan sağlık müfettişi savaş sonrası Kosova’sından ölmüş Sırp’ların cenazelerinin Sırbistan’a naklinde görev alır. Bu sağlık müfettişi Kosova’nın Kuzey ve Güney olmak üzere ikiye bölünmüş şehri Mitroviça’da Kuzey taraftan bir Sırp’la işbirliği yapar. Bu hikâyede aslında aralarında yüzyıllık düşmanlığı olan Arnavutlar ile Sırp’lar arasında Kosova Savaşından sonra gelişen garip ilişkilere işaret edilmek istenmiştir.

Her ne kadar Yugoslavya, farklı etnik ve dini grupların uyum içerisinde yan yana yaşadığı bir “huzur vadisi” olarak dünyaya gösterilmek istenmiş olsa bile, bunun aslında böyle olmadığı fikri öne çıkmaktadır. Ayrıca yan yana yaşayanların bir birlerini aslında çok az tanıdığı şöyle ifade edilmiştir: “Yıllarca Sırp’larla birlikte yaşadık, ama bir birimiz hakkında çok az şey bilirdik. Onlar bizim Bayram’ımızı

tebrik ederlerdi, biz de onların Noel'lerini... Hepsi bu kadar"⁸. Shehu, bununla, deyim yerindeyse, "mozaïği oluşturan parçalar yan yana durur, ama iç içe değiller" olgusuna işaret etmek istemiştir.

Kosova savaşının doğurduğu acı sonuçlardan birisi çok sayıda kadının tecavüze uğramasıdır. Bu kadınların bir kısmı bazı sivil toplum kuruluşları çerçevesinde öncelikle yaralarını iyileştirmeye, daha sonraları kendilerine hak aramaya başladılar. Kosova Meclisi de ancak 2014 yılında (savaştan 15 yıl sonra) savaşta cinsel şiddet görmüş olan kişiler hakkında hukuki düzenleme⁹ anlamında ilk adımı atmıştır. Basında çıkan çeşitli haberlere göre bu savaşta 20 bine yakın kadın tecavüze uğramıştır. Ancak Kosova Meclisi'nin kabul ettiği 04/L-171 sayılı kanuna istinaden savaşta cinsel şiddet görmüş olan kişilere sağlanan haklardan istifade etmek için yapılan başvuruların sayısı, 10 Şubat 2018 tarihli bir habere¹⁰ göre, sadece 15 olduğu anlaşılmaktadır. Kosova'da, cinsel şiddet konuları tabu olarak görüldükleri için, tecavüze uğramış olan kişiler uzun zaman bu mağduriyetlerini beyan etmekten imtina etmişlerdir. Çok sayıda rapor ve haber hazırlanmış olmasının yanı sıra, Kosova'da bu konuyla ilgili bir romanın yazılmış olduğunu tespit ettik. Kosova Albanoloji Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacı olan Prof. Dr. Shefkije Islamaj (d. 1953, Skenderaj, Kosova) tarafından yazılan roman Beni Rüyanda Gördüğünü Söyleme (Mos më thuaj se më ke parë ëndërr¹¹) diye adlandırılmıştır.

⁸ Shehu, Fahredin, *Hojet*, Priştine, Özel Yayın, 2013, s.32.

⁹ 04/L-171 sayılı Kanun, Kosova Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde yayımlanma tarihi: 20 Mart 2014. Kanunun adı: 04/L-054 Sayılı Kosova Kurtuluş Ordusu Şehitleri, Malulleri, Gazileri, Mensupları; Savaş Cinsel Şiddet Mağdurları, Sivil Mağdurlar ile Aile Fertlerinin Statüsü ve Haklarına İlişkin Kanun Değişikliği ve İlaveleri Hakkında Kanun. (Çevrimiçi: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=9436>, erişim: 31.07.2018)

¹⁰ Vetëm 15 aplikime për pension nga viktimat e dhunës seksuale (Çevrimiçi: <https://www.evropaelire.org/a/pensionet-per-viktimat-e-dhunes-seksuale/29032153.html>, erişim: 31.07.2018)

¹¹ Islamaj, Shefkije, *Mos më thuaj e më ke parë ëndërr*, Tiranë, Toena, 2004.

Yapılan kaynak taraması ve yüz yüze görüşmelerden, hakkında en çok değerlendirme yazısı ve edebiyat eleştirisi yazılmış olan eserlerden biri olduğu anlaşılmıştır. Aslında Arnavut dili üzerine araştırmaları ve çalışmalarıyla bilinen Shefkije Islamaj, kaleme aldığı roman hakkında edebiyat eleştirmenlerinden tam not almış denebilir.

Bahse konu romanın yazarından bir görüşme talep edilmiş ve bu görüşme 27 Temmuz 2018 günü Priştine Albanoloji Enstitüsü'nde gerçekleşmiştir. Yazarla gerçekleştirilen bu görüşmede hem onun romanı, hem diğer çalışmaları hakkında bilgi alınmış hem de Kosova'da 1999 savaşını konu alan edebi faaliyetler hakkındaki görüşlerine başvurulmuştur. Shefkije Islamaj da 1999 savaşı hakkında edebi metin şeklinde kaleme alınan yazıların az olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bu edebi metin azlığının nedenini ise, nesir yazarlığı ve bu çerçevede roman yazarlığının sabır ve gayret gerektiren bir faaliyet olduğuna bağlayarak, Kosova'da roman yazarlığının genel anlamda memnun edici düzeyde olmadığı görüşüne sahip olduğunu ifade etmiştir.

Kendi romanıyla ilgili olarak aslında gençlik yıllarından bu yana aklında edebi bir eser yazmak olduğunu, ancak böyle bir roman yerine başka bir şey dilediğini belirtmiştir. Fakat 1999 savaşı ve sonrasında kendi çevresinde yaşanan acılara şahit olduktan sonra böyle bir roman yazmaya karar verdiğini ifade etmiştir.

Romanın kahramanları, Sırplar tarafından tecavüze uğrayıp hamile kalan Bute adında 17 yaşında genç bir kadın ile onun hikayesini anlatan ve Butelerin aile dostu olan kadın doğum uzmanı Doktor Zoje'dir. Doktor Zoje, kocası vefat etmiş ve iki oğluyla yaşayan bir annedir. Savaş döneminde Kosova'dan sürülen bir milyona yakın kişi arasında olmuş, savaş bitiminden hemen sonra evine dönmüş ve Priştine Şehir Hastanesindeki kadın doğum hekimliğine devam etmiştir. NATO müdahalesi süresince Arnavutluk'ta sığınmacı olan Dr. Zoje, Priştine'ye dönüşünün ertesi gününde Bute'nin babası Curr ile karşılaşır. Curr, aile dostudur.

Birbirlerini tanıyanlar savaştan sonra ilk karşılaştıklarında birbirlerine sordukları ilk sorulardan birisi “herkes hayatta mı” idi. Zoje de arkadaşı Suta’nın kocası olan Curr ile ilk karşılaşmasında içinde bin bir endişe ile “Cehennemden kurtulmuş olmanız ne güzel. Ne zaman döndünüz? Nereye yerleştiniz? Çocuklar nasıl? Ya Suta?” (s. 22) gibi soruları bir çırpıda soruverir. Curr da normalden uzun bir suskunluktan sonra “O cehennemin içinde hepimiz öleydik daha iyiydi. Yolda mayına bassaydık keşke. Yanan evimizin ateşi bizi kavuraydı daha iyiydi. Evimizin kuyusunda boğulaydık keşke. Hepimiz yerin dibine bataydık. Gözlerimizle vahşeti gördük. (...) Köpeoğlu köpekler Bute’mizin ırzına geçtiler” (s. 22) şeklinde cevap verir. Zoje, hem arkadaşının kızı hem de kendisi doğurtmuş olmasından dolayı Bute’nin başına gelenleri çok daha farklı duygularla karşılar. Çok daha derin bir acı hisseder. Bir yandan Bute’nin yaşamış olduğu vahşetten duyduğu acı diğer yandan da o dönemlerde Arnavutların, tecavüze uğramış olan kadınları “kirlenmiş” olduklarını görmekten Bute’nin ve ailesinin yaşadığı eziklik duygusuna üzülür. Ayrıca şehir hastanesinde kadın doğum uzmanı olarak çalıştığı için onlarca tecavüze uğramış kadının yaralarını iyileştirmek zorunda kalır ve çok sayıda vahşet hikayeleri duyar.

Romanda Bute’nin karnında taşıdığı dölün bir vahşetin ürünü olduğu için bazen söküp atmak istediği, ama aynı dölün kendinden bir parça olduğu için ondan nefret edip etmediği konusunda bazen kendinden emin olamadığı, bir duygu çatışması yaşadığı sürükleyici bir üslupla aktarılmıştır. Ama aynı Bute, çevresindekilerin konuşmalarından ve kendinin hiçbir günahı yokken ailesine yaşattığı eziklikten dolayı da ayrı bir tür işkence yaşamaktadır. Kimseyle konuşmayan Bute’den olası bir kürtaj kararı için bir fikir beyan etmesi istenir. Dış dünya ile iç dünyası arasında bir çatışmanın içerisinde kendini bulan Bute kimseyle konuşmaksızın kendine bir çıkar yol bulmak için çırpınır durur. Ancak tüm bu çırpınışların ne kendisine ne de içinde bir parça kendinin, bir parça da düşmanının olan dölle bir fayda getirmeyeceğine kanaat getirerek canına kıyar. Bute’nin annesi

Suta “o, taşıdığı yükten dolayı hem kendisinin hem de bizlerin acısını dindirdi” (s. 269) diyerek bir anlamda kızının ölüm acısını diğer acılara yeğlediğini göstermiştir. Yazar, böyle bir durum karşısında hem insanın çaresizliğini ortaya koymuş hem de önyargılar nedeniyle, kendi iradesi dışında kendisine yapılan kötülükten dolayı Bute’ye yakınları tarafından daha büyük kötülük yapıldığına işaret etmek istemiştir.

1999 Kosova savaşıyla ilgili şiirler ise çoğunlukla Kosova Kurtuluş Ordusu UÇK ve onun “efsanevi komutanı” Adem Jashari’ye adanmış, çoğu epik türden manzumelerdir.

Aslında şair olmayan bir cami imamı tarafından kaleme alınmış olan ve Kosova’da kurtuluştan sonra bazı insanların hayal kırıklığı yaşadığını gösteren “Oğlum” şiiri Kosova’da savaş sonrası dönemin bir başka yüzüne işaret etmektedir.

Oğlum

Ancak bugün gösterebildim

Yüzüne dokunma cesaretini.

“Ölmemişsin” diyorlar...

Gönülleri olsun diye,

Yaşlanmış ellerimle

Okşadım senin bu taklidini.

Ah oğlum!

Bedeninde can varken

Hani bayram günlerinde

Arkadaşlarımla yerim diye

Tepsiden baklava börek aşırıydın.

Allah biliyor ya, hep görürdüm;

Hep de görmezlikten gelirdim bu muzipliğini;

Yoksa bu ananı kandırabilmiş biri var mı ki?

Ey oğul!

Sarmıştı Cennet kokusu

Cansız bedenini

Evin önüne koyduklarında;

Henüz sıcakken sildim ıslak kanını.

Senin taklidin olan demir yığını

Ne çok benziyor taş kesmiş kalbime,

Damarımın içinde donmuş kanıma.

Ah oğul!

Uğrunda ölüürüm dediğin

Bu yoldaşların

Kanlarınız ve canlarınızı

Satıyorlar uğrunda öteberinin;

Dikip duruyorlar

Heykel denen şu ucubelerden.

Şad etmekteler güya ruhlarınızı,

Ama hiçbirisi gelmedi

Açmaya bu kapımızı,

Ne de görmeye şu halimizi.

Ah kınalı kuzum!

Üstümüze damlıyor kırık çatımız,

Aldığın çullarla örtünmekteyiz,

Pencereler desen Gavur vaktinden.

Senin evladın üşürmüş

Kimin ki umurunda?

*Ah şahinim!
Nasıl korum senin yerine bu ucubeyi?
Bilmezler ki senin bana sarılışını
Heyecanla beni koklayışını
“Babam kıskanacak,
Yatıracak falakaya” diye haykırışını...*

*Ah yiğidim!
Gel, diyemem ki gittiğin yerden;
Ben gelirim ancak Tanrı isterse.
Lakin yanarım açlık çeken bu yetimlere,
Yanarım sılası yâd el görünen bu sabilere;
Dayanamam görmeye sefaletini.*

*Ey oğul,
Batağa bulanmış bu memleketin
Yalan dolanıyla canımdan bezdim.
Çok şükür şerefine halel gelmedi;
Zira düşseydin bu bataklığa,
Kıyardım canına gözüüm kırpmadan.*

*Rijad H. Imeri (2016)
Çeviri: İsa Sülçevsi*

Şiir, savaşta şehit düşmüş oğluna bir annenin seslenişini dile getirilmiştir. Şehit annesi, oğlunun dava arkadaşlarının savaştan sonra davayı ve dava arkadaşlarını unutup dünya nimetleri peşine düşmüş olmalarına hayıflanmasını haykırır.

Sonuç

Sonuç olarak edebiyat araştırmacıları 1999 Kosova Savaşı hakkında yazılmış olan eserlerin az olmasını iki temel nedene bağlamaktalar. Bunlardan birincisi, edebi sanatın ön plana çıkacağı ve belgesel veya tarihi hikâye özelliği göstermeyecek nesirlerin ortaya konması için halen canlı olan savaş hatıralarının yerini alacak ve kurguya dayalı metinler oluşturacak yeni neslin henüz yetişmemiş olmasıdır. Başka bir deyişle savaşı bizzat görmüş olanlar ancak hatıra niteliği taşıyacak metinler oluşturabilir. Edebi estetiğin ön plana çıkacağı metinlerin ortaya konması için savaş hatıralarının izlerinin silinmesi gereklidir. Bu nedenle de savaş romanı yazacak neslin savaşı ancak tarih kaynaklarından öğrenip, tarihi kaynakların aydınlatamadığı yönleri kendi kurgusuyla tamamlayarak edebi metin ortaya koymaları gerekir. İkinci görüş ise, zaten yerleşik bir nesir geleneği bulunmayan Kosova Arnavut edebiyatından, başka konularda olduğu gibi savaş konularında da, sanatsal değeri yüksek ve Shefkiye Islamaj'ın da ifadesiyle "gayret ve sabır gerektiren" nesirlerin ortaya konması için sosyoekonomik ortamın elverişli olmadığı yönündedir. Aslında her iki görüşte belirtilen nedenler Kosova savaşını ele alan edebi metin yaratıcılığında nicelik ve niteliği belirlemiş gibi görünmektedir.

Kaynakça

- Aktepe, Münir, “Kosova” *DİA İslam Ansiklopedisi XXVI*, 2002. s. 216-219.
- Elsie, Robert, *Fjalor Historik i Kosovës*, Tirane, Skanderbeg Books, 2011.
- Elsie, Robert, *Histori e letërsisë shqiptare*, Tiranë-Pejë, Dukagjini, 1997.
- Imeri, Rijad H, *Forumi Rinor Islam*, çevrimiçi:3 Mayıs 2014, <<http://www.fri.org.mk/o-biri-jem/>>.
- Islamaj, Shefkije, *Mos më thuaj e më ke parë ëndërr*, Tiranë, Toena, 2004.
- Krasniqi, Milazim. “Letërsia shqipe në Kosovës: Si ndodhi që çlirimi solli zvetënimin” Rugova, B. *Seminari XXXII Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Prishtinë, Universiteti i Prishtinës-Fakulteti i Filologjisë, 2013, s. 527-537.
- Muharremi, Ilir. “Nuk ka film” Rugova, B. *Seminari XXXI Ndërkombëtar për Gjuhën, Letërsinë dhe Kulturën Shqiptare*, Prishtinë: Fakulteti i Filologjisë, 2012. s. 353-357.
- Shehu, Fahredin, *Hojet*, Prishtine, Özel Yayın, 2013.
- Uçi, Alfred, “Estetika si teori e metodologji e historisë së kulturës artistike”, Aliu, A., Hmiti, S., ve Kraja, M. Kraja, *Historia e letërsisë shqipe, Materialet e Konferencës shkencore, 30-31 tetor 2009, në Prishtinë*, Prishtinë, Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2010, s. 103-124.

İsa Sulçevsi¹²

WAR THEMED LITERATURE CREATED POST 1999 KOSOVO WAR

Abstract

Historical sources mainly describe wars, treaties ending the wars, destruction, and massacres caused by wars, economic outcomes, parties involved in wars, political and diplomatic initiatives. Nevertheless, it does not focus on literary creativity, which reflects the world of imagination as the subject and object of the war. On the other hand, literature does not set as its primary addressing task the collective events in wars and their impact on societies. Even when it deals with general events, there is always at least one hero in the center of the literary text, and a plot is often built around the war experiences of this hero. Therefore, literary texts that deal with war as a subject are fictional texts as they are constructed around a plot. The fact that these texts are fictional does not require them to be isolated from reality. Nonetheless, the purpose of their creation is not to reveal the truth of war with all its nakedness. Based on a true story, it strives to convey the negative consequences of the war with individuals through some individual experiences and tries to awaken the main thought in his reader during this convey.

The Kosovo War, which took place twenty-one years ago, can be considered a recent event in terms of historiography. There have been put significant sources of this war as a basis for historiography. However, literary generations that have gained fame in Kosovo and abroad in terms of war literature have not yet been created. In this study, some findings were revealed by touching this phenomenon.

Keywords: *War of Kosovo, Kosovo Liberation Army, Kosovo Albanian literature.*

¹² Professor assistant in Department of Orientalistics at University of Pristina, Pristina.

